

Suomen Atlantti-Seura ry
<http://www.atlanttiseura.fi>

Itämeren turvallisuus -seminaari, Turku 4.4.2008

Yhteenveto

Laatinut Aleksi Heikkilä, 10.4.2008

Suomen Atlantti-Seura ry ja Merivoimien Esikunta järjestivät turvallisuuspoliittisen seminaarin nimeltä ”Itämeren turvallisuus” perjantaina 4.4.2008 kello 15.00–18.30. Tapahtuma pidettiin Merivoimien Esikunnan tiloissa Turussa, Heikkilän kasarmilla.

Seminaari keräsi satakunta osallistujaa Turusta ja muualta maasta. Seminaarin puheenjohtajana toimi valtiotieteiden tohtori Jukka Tarkka.

Tässä yhteenvedossa referoidaan seminaarissa esiintyneiden puheenvuoroja. Tulkinnoista vastaa yhteenvedon laatija.

Kommodori, apulaisesikuntapäällikkö Dan Vilén:

”Ajankohtaista Itämereltä”

Kommodori Dan Vilén työskentelee Merivoimien apulaisesikuntapäällikkönä. Hän toi seminaariin Merivoimien tervehdyksen ja hänen esityksensä oli seminaarin laajin.

Aluksi Vilén esitteli Merivoimien toimintaa ja organisaatiota. Merivoimien Esikunta siirrettiin Helsingistä Turkuun vuodenvaihteessa 2007/2008 ja siellä on työssä noin 160 henkilöä. Esikunnan rakenne noudattelee nykyään Nato-esikuntien rakenteita. Kaikkiaan Merivoimissa toimii noin 2 200 henkilöä.¹

Vilén totesi fokuosoivansa esiintymisensä Merivoimien rauhan ajan päätehtävään, joka on merivalvonta. Noin 90 prosenttia Puolustusvoimien resursseista käytetään sen tärkeimpään tehtävään eli kotimaan puolustukseen. Toissijaisena tehtävänä Puolustusvoimilla on muiden viranomaisten tukeminen ja kolmantena osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Tässä yhteydessä tärkeänä asiakirjana mainittiin valtioneuvoston marraskuussa 2006 hyväksymä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen eli YETT-strategia².

Vilénin mukaan Itämeren merkitys Suomelle on valtava. Noin 70 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta syntyy ja väestöstä elää ”Meri-Suomessa” eli osapuilleen Vaasa–Lappeenranta-linjan lounaispuolella. Kasvava meriliikenne korostaa joka tilanteessa toimivien meriyhteyksien merkitystä Suomelle ja suomalaisten hyvinvoinnille. Voidaan sanoa, että varastot sijaitsevat usein merellä. Joka hetki merellä on likimain 1 300 alusta, ja päivittäin Suomesta lähtee tai maahamme saapuu noin sata laivaa.

---

1 Lukuun eivät sisälly varusmiehet. Ks. http://www.mil.fi/merivoimat/esikunta/peru_numerotietoja.dsp (7.4.2008)

2 Ks. <http://www.yett.fi> (7.4.2008)

Itämeren merkitys Venäjällekin on kasvanut. Noin 40 prosenttia Venäjän öljykuljetuksista kulkee nykyään meritse Suomenlahden pohjukasta.³ Vilkastuva liikenne johtaa myös ympäristöuhkien lisääntymiseen. Tätä korostaa sekin, että Suomenlahdella on itä-länsi-suuntaisen liikenteen ohella runsasta poikittaista liikennettä Helsingin–Tallinnan-reitillä. Samankaltainen tilanne on Pohjanlahden suunnalla Helsingin ja Tukholman välisen liikenteen myötä.

Merivoimat harjoittaa toimivaa yhteistyötä suomalaisten siviiliviranomaisten kanssa. Merelisten toimijoiden eli METO-yhteistyössä ovat mukana Merivoimat, Rajavartiolaitos ja Merenkululaitos. Yhteistyön keskeisenä sisältönä on meriliikennettä koskevan tilannekuvan muodostaminen kunkin viranomaisen tarkoituksia varten. Tilannekuva on tärkeä mille tahansa merelliselle viranomaistoiminnalle.

Lisäksi Merivoimat osallistuu Suomen ja Ruotsin väliseen SUCFIS-yhteistyöhön (*Sea Surveillance Co-operation Finland Sweden*), jonka avulla tuotetaan yhteistä meritilannekuvaa joiltakin Itämeren alueilta. Vastaavaa valtioiden yhteistyötä (MARSUR, *Maritime Surveillance*) harjoitetaan Euroopassa neljällä eri alueella. On mahdollista, että yhteistyö Itämeren alueella kehittyy ja laajenee, ja venäläisten harjoittaman liikenteen laajamittaisuuden tähden Venäjän saaminen siihen mukaan olisi erityisen tärkeää.

Johtaja Esko Antola, Centrum Balticum:

”Poliittinen tilanne Itämerellä”

Valtiotieteiden tohtori Esko Antola työskentelee johtajana turkulaisessa Centrum Balticum-keskuksessa. Centrum Balticum on vuonna 2007 perustettu think tank, joka keskittyy Itämeren alueen kehitykseen ja sitä koskevaan tutkimukseen ja vaikuttamiseen⁴.

Antolan mukaan Eurooppa on jakautumassa viiteen ”olympiarenkaaseen”, joilla tarkoitetaan valtioiden yhteistyön, yhteisen esiintymisen ja myös yhteisen identiteetin tihtymisiä. Nämä viisi rengasta muodostuvat ensinnäkin Itämeren alueen maiden, toiseksi Benelux-maiden sekä Ranskan ja Saksan, kolmanneksi Visegrad-maiden⁵, neljänneksi Kaakkois-Euroopan eli Tonaavan altaan maiden ja viidenneksi Länsi-Välimeren maiden ryhmistä. Renkaat ovat osittain sisäkkäisiä – esimerkiksi Saksalla on roolinsa muissakin renkaissa.

Itämeren alueen myönteisen kehityksen ja alueen vaikutusvallan kannalta olisi tärkeää vahvistaa Saksan ja Puolan itämerellistä identiteettiä. Myös suuren Venäjän osallistuminen meripolitiikkaan ja muuhun yhteistyöhön olisi toivottavaa monien konkreettisten ongelmienkin kannalta. Tämä luultavasti toteutuisi parhaiten asiakokonaisuuksittain, rajatuilla yhteistyöohjelmilla ja konkreettisilla tavoitteilla.

Pohjolan ja Itämeren alueella toimii monilukuinen järjestökenttä erilaisia kansanvälisiä toimijoita. Näistä järjestöistä harva on sopeutunut nykyiseen tilanteeseen, jonka keskeisinä taustatekijöinä voidaan pitää Neuvostoliiton hajoamista sekä Euroopan unionin tiivistymistä ja laajentumista.

Tämänhetkinen hallituspoliittinen tilanne Itämeren alueella on sellainen, että kahdeksasta maasta kuudessa on porvarillinen hallitus, yhdessä eli Saksassa oikeiston ja vasemmiston ”se-

3 Tilastokeskus esitti helmikuussa 2006, että energiasektori toi noin 60 prosenttia Venäjän vientituloista ja että liittovaltion budjettituloista noin 40 prosenttia oli lähtöisin öljyteollisuudesta. Ks. http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_03_06_venajan_talous.html (7.4.2008)

4 Ks. <http://www.centrumbalticum.org> (7.4.2008)

5 Visegrad-maihin lukeutuvat Puola, Slovakia, Tšekki ja Unkari. Ks. esim. <http://www.visegradgroup.eu> (7.4.2008)

kahallitus” ja ainoastaan Liettuassa sosialidemokraattinen pääministeri. Itämerelliselle porvariyhteistyölle olisi Antolan mukaan nyt huomattavia edellytyksiä.

Antola huomautti, että Itämerta pidetään maailman tutkituimpana ja likaisimpana merenä. Konkreettista toimintaa tarvittaisiin enemmän. Esimerkiksi Helsinki-komissio on 1970-luvulta alkaen tuottanut noin 200 sopimusta ja julistusta, mutta niitä ei ole kyetty toimeenpanemaan. Toisaalta alueen maissa toimii tällä hetkellä runsaasti erilaisia säätiöitä ja muita yksityisen sektorin toimijoita esimerkiksi Pietarin ja nykyisin myös Kaliningradin jätevesien parissa.

Lopuksi Antola painotti, että tarvitaan ”Itämeren identiteettiä”. Alueen mailla ei ole sellaista yhdistävää kokemusta, joka tämän olisi jo synnyttänyt. Ehkä olisi mahdollista rakentaa enemmän alueiden ja kaupunkien yhteistyön varaan. Joka tapauksessa Itämeren haasteet tarvitsevat johtajuutta, ja kysymys kuuluu, mitkä valtiot, järjestöt ja muut toimijat ovat siihen valmiita.

Kenraali evp Matti Ahola:

”Sotilaallisen yhteistyön mahdollisuuksista Itämeren alueella”

Kenraali evp Matti Ahola toimi puolustusministeriön kansliapäällikkönä vuosina 2001–2005 ja sitä ennen muun muassa Ilmavoimien komentajana. Ahola oli julkisuudessa esimerkiksi joulukuussa 2007, jolloin hän ainakin Aamulehdessä ja Lapin Kansassa julkaistussa haastattelussa arvioi Suomen kestäkyvyn modernissa sodassa vain viikkojen tai päivien mittaiseksi⁶.

Esityksensä alussa Ahola esitteli puolustusyhteistyön pohdintaan kuuluvia käsitteitä. Sotilaallinen suorituskyky on ensinnäkin arvioitavissa luotettavasti, ja uhka-arvio puolestaan rakennetaan sotilaallisen suorituskyvyn ja poliittisen tahdon summasta. Uskottava suorituskyky vaatii asianmukaisesti varustettujen, koulutettujen ja harjoitettujen joukkojen ohella toimivia suunnittelu-, toimeenpano- ja johtamisjärjestelmiä sekä kykyä valvoa, tiedustella ja analysoida operaatioaluetta ennen operaatiota ja sen aikana. Suomen puolustusoppiin kuuluvan alueellisen puolustuksen kannalta oleellista on myös se, että materiaalitäydennykset erityisesti ampu-
matarvikkeiden osalta toimivat.

Hyvä ja toimiva puolustusyhteistyö edellyttää eri valtioiden asevoimilta samankaltaisia tehtäviä, yhteensopivaa koulutusta ja varustusta, jatkuvaa harjoittelua ja yhteistyön mahdollistavia valtiosopimuksia. Ahola painotti, että puolustusyhteistyöhön osallistuvilla asevoimilla tulee olla kyky hoitaa oman maansa puolustus.

Yhteistyömailla on oltava mahdollisuus antaa ja vastaanottaa apua joukkojen ja materiaalin muodossa. Tähän kuuluu esimerkiksi satamalaitteiden ja lentokenttien kapasiteettikysymyksiä. Ehdottomana edellytyksenä on myös sopiva lainsäädäntö ja sen antamat toimivaltuudet. Tärkeätä olisi synnyttää niin sanottu win-win-tilanne, jossa yhteistyö nähtäisiin hedelmälliseksi vaihtoehdoksi. Yhteistyö ei voi perustua saneluun eikä kansallisiin rajoituksiin, ja sille on myös saatava mahdollisen sotilasliiton hyväksyntä.

Poliittisen päätöksenteon tulisi kyetä sitoutumaan pitkäjänteiseen yhteistyöhön valtiosopimusten, suunnittelun ja useita hallituskausia käsittävän suunnitelmallisen suorituskyvyn rakentamisen kautta. Nykyisin Tanska ja Norja laativat puolustusta koskevia lakejaan nelivuotijänteellä, mutta Aholan mielestä Ruotsissa aikajänne on kuukausia ja Suomessa lyhimmillään vain kuukausi. Tällä hän viittasi turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon eduskuntakäsittelyyn joulukuussa 2004 ja talouspäätöksiin tammikuussa 2005.

Pohjoismaiselle puolustusyhteistyölle ei Aholan mukaan ole tällä hetkellä edellytyksiä. Ensimmäinen

6 Ks. esim. <http://www.verkkouutiset.fi/arkistojuttu.php?id=118736> (7.4.2008)

näkin Suomessa asevoimien tehtävä on muista Pohjoismaista poikkeavasti oman alueen puolustus, ja maassamme on rakennettu sen mukaista suorituskykyä. Myös johtosuhteiden ja toimivaltuuksien osalta Nato-maat, Ruotsi ja Suomi ovat erilaisia. Johtamisjärjestelmät, varustus ja päätöksentekojärjestelmätkin ovat erilaisia, eikä yhteistyölle ole valtiosopimuksista ja lainsäädännöstä muodostettua perustaa.

Ahola viittasi puolustusministeri Jyri Häkämiehen (kok) tammikuussa 2008 pitämään esitelmään, jossa tämä kiisti pohjoismaisen puolustusyhteistyön olevan vaihtoehtoista liittoutumiselle tai kansallisen puolustuksen ylläpidolle. Häkämies arvioi, että pohjoismaisen yhteistyön puitteissa saattaisi pitkällä tähtäyksellä olla saatavissa säästöjä, minkä Ahola tulkitse tarkoittavan hankintoja noin vuonna 2030 ja sen jälkeen – siihen asti päätökset on jo tehty.

Siinä missä Vilén puhui merivalvonnasta, kuvaili Ahola ilmavalvontaa. Itämeren alueella on käytössä neljä teknisesti ja toiminnallisesti erilaista ilmavalvontajärjestelmää: Naton, Ruotsin, Suomen ja Venäjän järjestelmät. Rauhan ajan yhteinen ilmavalvonta tarkoittaisi yhteensopivaa sanomamuotoa ja tunnistetun tilannekuvan keskitettyä muodostamista. Kansallinen päätöksenteko ja johto voisi edelleen hoitaa mahdolliset vastatoimet, voimakeinojen käytön ja muut päätökset.

Itämeren itärannan mailla on keskenään sama motivaatio eli oman alueen puolustus ja siihen kuuluva asiantuntemus. Baltian mailla kyky tähän on rajallinen, mutta Saksalla ja Puolalla on hyvä ammattitaito, paraneva varustus ja paljon joukkoja. Lisäksi puolalaisten asenne yhteistyöhön on kunnossa, mistä kertoo sen valmius osallistua omilla joukoillaan saksalaiseen panssariprikaatiin. Kuitenkaan ilmavoima-apua ei Itämeren mailta ole saatavissa; Aholan mielestä Euroopassa vain Britannia ja osittain Alankomaat voisivat sellaista tarjota.

Johtopäätöksinään Ahola totesi, että oma suorituskyky on joka tapauksessa välttämätöntä ja ettei Pohjoismaista löydy puolustukseen apua. Ruotsi on osoittautunut vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi yhteistyökumppaniksi, sillä se tekee päätöksiä yksinomaan omien etujensa ja tarpeidensa näkökulmasta. Tämä on sinänsä oikeutettua ja ruotsalaisille edullista, muttei jätä sijaa yhteistyöjärjestelyille. Itämeren itärannalta olisi silti saatavissa joukkoja ja materiaalia.

Naton hyväksyntä avulle on hankittava kaikissa tapauksissa, mikä korostaa jäsenyyden merkitystä. Yhteistyön vaatimat sopimukset on laadittava rauhan aikana, ja avun antamista ja saamista harjoiteltava. Materiaalihankkeiden yhdistämistä on myös edelleen pidettävä mahdollisena pitkällä tähtäimellä. Itämerellinen yhteistoiminta kaikissa muodoissaan on tervetullutta, ja yli 100 miljoonan asukkaan väestöpohja antaa sille edellytyksiä. Venäjänkin olisi hyvä saada mukaan, mikä laajentaisi väestöpohjan yli 300 miljoonaan asukkaaseen.

Euroopan parlamentin jäsen Henrik Lax:

”Miten yhteistyötä Itämerellä voitaisiin vahvistaa?”

Euroopan parlamentin jäsen Henrik Lax (r, ALDE) on aiemmin ollut presidenttiehdokkaana ja toiminut pitkään kansanedustajana.

Laxin mukaan Euroopan unioni on heräämässä Itämeren tärkeyteen. Lissabonin huippukouksessa joulukuussa 2007 annettiin komissiolle tehtäväksi valmistella unionin Itämeri-strategia vuoteen 2009 mennessä, mitä myös Euroopan parlamentti oli esittänyt. On todennäköistä, että varsinkin Ruotsi profiloituu strategialla toimiessaan EU:n puheenjohtajamaana loppuvuonna 2009.

Lax totesi Itämeri-strategian nousseen EU:lle ajankohtaiseksi ensinnäkin vuoden 2004 laajentumisen myötä, jolloin Itämerestä tuli lähes sisämeri unionille, ja toiseksi Venäjän voimistu-

van läsnäolon vuoksi. Strategialla pyritään luomaan entistä vauraampi ja vakaampi Itämeren alue, joka kehittäisi väestön hyvinvointia ja toimisi sillanrakentajana unionin ja Venäjän välillä. Muun ohella myös meren saastuminen, tartuntataudit ja järjestäytynyt rikollisuus vaativat rantavaltioiden yhteistyötä.

Lax pahoitteli, ettei Lissabonin huippukokouksen alla pidetty Pohjoismaiden neuvoston (PN) vuosikokous kiinnittänyt huomiota EU:n suunnitelmiin Itämeri-strategiasta. Vuosikokouksessa ilmaistut ympäristönsuojelu- ja muut tavoitteet olisivat paremmin toteutettavissa PN:n ja muiden Itämeren rantavaltioiden yhteistyöllä. PN:n aikaansaannokset ovat huomattavia, mutta kylmän sodan päätyttyä EU:sta on tullut kaikkien pohjoismaiden kannalta keskeinen viitekehys ja toimija, ja Itämeren alueesta tärkeä EU:lle.

Eräänä ajankohtaisena suurkysymyksenä Lax otti esille Venäjältä Saksaan rakennettavan Nord Stream -kaasuputken. Hänen mukaansa hankkeeseen sisältyy vakavia ympäristöongelmia, mutta pahinta on syvä luottamuspuola Venäjää kohtaan. Eräänä tämän merkinä on Ruotsin hallitus ilmoittanut putken sijoittamista Ruotsin talousvyöhykkeelle koskevan lupahakemuksen olevan siinä määrin keskeneräinen, ettei sitä voida käsitellä.

Luottamusta lisäisi ensinnäkin sellainen ympäristövaikutusten arviointimenettely, johon kaikki voisivat luottaa. Toiseksi olisi ehdottomasti tarpeen luoda jonkinlainen korvausjärjestelmä mahdollisten onnettomuuksien ja häiriöiden varalle, ja kolmanneksi kaikille valtioille olisi annettava täysi mahdollisuus seurata putken rakentamista ja käyttöä. Ratkaisuna myös Nord Streamiin liittyviin ongelmiin tulee vahvistaa EU:n ja sen itämerellisten jäsenvaltioiden yhteistä toimintalinjaa. Venäjän johto ymmärtää rahan kielen hyvin.

Lax kiinnitti Antolan tapaan huomiota Itämeren alueella toimivien järjestöjen lukuisuuteen ja siihen, että näiden työ usein jää suositusten asteelle. Parannusta tilanteeseen olisi saatavissa rakentamalla vahvimman kortin eli PN:n varaan. Tämä tapahtuisi ottamalla Baltian valtiot sen jäseniksi ja sitomalla myös Puola ja Saksa kiinteästi mukaan.

PN:n vahvistaminen vakiinnuttaisi Itämeren alueen äänen ja tekisi siitä voimakkaan toimijan EU:ssa. Samalla avautuisi uusia näköaloja Venäjä- ja arktiselle yhteistyölle. Tällä hetkellä muutoksille voisi olla hyviä edellytyksiä EU:n Itämeri-strategian valmistelun ja Itämeren maiden hallitusten poliittisen samanvärisyyden myötä.

Paneelikeskustelu

Yleisökysymyksiä puhujille oli mahdollista esittää kaikki puhujat käsittäneessä paneelikeskustelussa. Keskustelun oleellisimpana antina voitaneen pitää kenraali evp Matti Aholan esittämiä yksityiskohtaisia huomiota Suomen ilmapuolustuksen materiaalisista edellytyksistä.

Ahola painotti, että ohjuksia voidaan varastoida täydessä toimintakunnossa perin lyhyen aikaa verrattuna perinteisempiin aseisiin tai ampumatarvikkeisiin. Ohjuksen varastoikä on kymmenen vuotta ja sen hakupään vain viisi vuotta; tämän jälkeen vaaditaan päivityksiä, jotka Suomen F-18 Hornet -hävittäjien ohjuksille tehdään Yhdysvalloissa.

Ohjusten nopean vanhentumisen ja erittäin kalliin hankintahinnan vuoksi niitä on Suomessa varastoituna vain pieni määrä. Tämä korostaa materiaalitäydennysjärjestelyjen kehittämistä kriisitilanteita silmälläpitäen.